

UTAK ÉS TÉVUTAK AZ '50-ES ÉVEK TUDOMÁNPOLITIKÁJÁBAN – II.¹

Gergely Lajos

Orvostudomány és egészségpolitika az '50-es években²

Az '50-es évek a legsötétebb kommunista, Rákosi-féle terror évei voltak. Ennek ellenére az egészségügy mégis működött, sőt fejlődött a benne dolgozók helytállásának következtében. Itt szerencsére a szakemberek helyükön, sőt, vezető beosztásban maradtak (nem úgy, mint az ipar és a mezőgazdaság területén). Az orvosok (vezetők és beosztottak) döntő többsége még a megelőző, 1945 előtti időben nyert kinevezést. Röviden először az egészségpolitikai hátteret, utána az egyetemünkön történeteket, végül pedig az orvostudomány akkori országos helyzetét érintem.

1944. december 21-én az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakította a Népjóléti Minisztériumot, annak egészségügyi főcsoportját, melynek négy főosztálya volt. A rendkívüli helyzetre való tekintettel az egészségügyi közigazgatás átmeneti decentralizálását rendelték el, az országot hat egészségügyi kerületre osztották fel, amelyek vezetését egy-egy közegészségügyi felügyelőre bízták. Újjáalakult az orvostudomány legmagasabb fóruma, az Országos Közegészségügyi Tanács. A Tanács az egészségügyi kormányzat véleményező szerve volt.

A háborúban egészségügyi intézményeink is súlyos veszteséget szenvedtek (csak 27000 kórházi ágy működött 1945 elején). Az új alkotmány 47. §-a rendelkezett a széleskörű társadalombiztosításról és az orvosi ellátás megszervezéséről. Megalakították a helyi tanácsokat, melyek az államhatalom helyi szervei, egészségügyi részlegei pedig az államigazgatás alsó, illetve középfokú szervei lettek. Megyei, fővárosi, városi, kerületi, járási főorvosok látták el a feladatokat. A főorvosok egyes feladataikat a tanácstól, a szakmai feladatokat a magasabb fokú egészségügyi szervtől kapták.

A törvényhozás 1950-ben megszüntette a Népjóléti Minisztériumot, Egészségügyi Minisztérium megszervezését rendelte el. Az egészségügyi miniszter feladatkörébe tartozott a teljes körű gyógyító és megelőző ellátás felügyelete. 1951-ben a Minisztertanács az egészségügyi miniszter hatáskörét kibővítette,

¹ Az I. részt (öt előadás) lásd a Debreceni Szemle 2017/1. számában. A konferencia minden előadását Abádi Nagy Zoltán professzor emeritus, a Debreceni Szemle kuratóriumának tagja, mint vendégszerkesztő, rendezte sajtó alá.

² Az írás a Debreceni Egyetemen 2016. október 21-én tartott „*Utak és tévutak az '50-es évek tudománpolitikájában*” c. konferencián elhangzott előadás szerkesztett

többek között az orvos- és gyógyszerészképzés, valamint az orvostudományi egyetemek felügyeletével. 1954-ben a szociális ügyek irányítása is az Egészségügyi Minisztériumhoz került. A kormányzat 1951-ben az Országos Közegészségügyi Tanácsot megszüntette, és az Egészségügyi Minisztérium keretében felállította az Egészségügyi Tudományos Tanácsot. A Tanács számos fontos feladata mellett lényeges, hogy az Akadémia meghallgatásával gondoskodik az egészségügy tudományos tervének kidolgozásáról. A Tanács tagjait hároméves időtartamra az egészségügyi miniszter nevezte ki.

A gyógyító, megelőző ellátást a kórházon kívül a körzeti orvosok, az üzemi orvosok, a szakorvosi rendelőintézetek, a gondozó intézetek orvosai és munkatársai biztosították. 1945 előtt a gyógyító alapellátást két hálózat nyújtotta, a társadalombiztosítási intézmények orvosai és a hatósági gyógyító orvosok. A két hálózatot 1952-ben egyesítették és a tanácsok felügyelete alá helyezték, így alakult ki az egységes körzeti orvosi rendszer.

Fontos volt abban a korszakban a népbetegségek elleni küzdelem: tuberkulózis, nemi betegségek, rosszindulatú daganatos betegségek, továbbá a szív- és keringési szervek megbetegedése. Kiemelten kezelték az anya-, csecsemő-, gyermekvédelmet. 1954-ben hozzáálltak a közegészségügyi, járványügyi állomások hálózatának kiépítéséhez a fővárosban, a megyeszékhelyeken és a megyei jogú városokban. 1956-ban pedig napirendre került az állami közegészségügyi felügyelet és a közegészségügyi járványügyi állomások szervezeti egyesítése. A járványelhárítás és az egészségügyi szervezés az alábbi szervezési formákat alakította ki a fertőző betegségek megelőzésére:

1. a fertőző betegségek bejelentési kötelezettsége,
2. a fertőző betegek elkülönítése,
3. a fertőző góccok kötelező felkutatása,
4. kötelező védőoltások,
5. egészségügyi felvilágosítás.

A védőoltások bevezetését tekintve azonban sajnálatos késlekedés is előfordult. Dr. Jonas Salk amerikai kutató 1953-ban jelentette be, hogy kifejlesztette a gyermekbénulás elleni védőoltást, ennek hatásosságát 1955-ben igazolták. 1957-ben már széles körben rendelkezésre állt az oltóanyag, melyet számos országban sikerrel alkalmaztak. Magyarország és a többi szocialista ország viszont nem vezette be ezt a védőoltást. Ennek szomorú következménye lett az 1957-es és '59-es, jelentős számú megbetegedést okozó, hazai gyermekbénulás-járvány. A még súlyosabb következményeket csak a Kanadából segítségként küldött oltóanyag segítségével sikerült elkerülni. Nálunk ezután vezették be az élő, gyengített poliovírust tartalmazó védőoltást (Sabin cseppek).

Az '50-es évek jellemző jelensége volt az ún. „Ratkó-korszak”. Ratkó Anna szövönöből lett egészségügyi miniszter idején a művi abortusz teljes tiltásával erőltetett ütemű népességnövekedés következett be. A szülészeti osztályokon

mindenütt kiírták: „Asszonynak szülni kötelesség, leánynak szülni dicsőség.” Nem kevésbé jellemző az évtizedre az 1950-es szérumszerencsétlenség kezelése. A Budapesti Mikrobiológia Intézet professzora számárköhögésen átesettek ún. hiperimmun szérumát gyűjtötte, és ezekkel kezelték a súlyos számárköhögéses gyermekeket. A szérumok nem megfelelő tárolása miatt azok tetanusz baktériummal fertőződtek, és így több beteg gyermek, sajnálatos módon, tetanuszban meghalt. Az államvédelmi hatóság nemcsak a professzort, hanem az ügyben tökéletesen vétlen adjunktust letartóztatta, két szigorló orvossal együtt. Az újságok fasiszta gyermekgyilkosoknak nevezték őket, és halálos ítéletet követeltek. Végül súlyos börtönbüntetést szabtak ki rájuk, a professzor pedig a kihallgatások során meghalt. Az ártatlanul elítélteket csak Nagy Imre hatalomra kerülésével engedték szabadon. 1956-ban mindhárman eltávoztak az országból, és a rendkívül tehetséges Sinkovics József jelentős tudományos eredményeket ért el az Egyesült Államokban.

Az '50-es évek felsőoktatás-történetéhez hozzátartozik az orvoskarok kiválása. Az 1951-es minisztertanácsi határozatból következett az is, hogy az orvoskar kiválásának részleteit kidolgozó bizottságot alakítottak Debrecenben. Ennek elnöki tisztét az 1950–1951-es tanév dékánja, Kesztyűs Lóránd töltötte be. A helyiségek, az egyetemi épületek és a felszerelés megosztásának kérdésében kemény vita alakult ki. Az önállóvá vált Debreceni Orvostudományi Egyetem (DOTE) vezetőjét 1957-ig dékánnak nevezték, ezután vette fel a rektor elnevezést. A Kórélettani és Mikrobiológiai Intézet 1951. március 1-én költözött új otthonába; a II-es számú Sebészeti és a II-es számú Belgyógyászati Klinikát, melyek korábban a Városi Kórház épületében működtek, beköltöztették a klinikatelep területére. Fokozatosan nőtt az új intézetek és tanszékek száma (Biokémiai Intézet, Sebészeti-Műtéttani Tanszék, TBC Klinika).

A tudományos munkát nagymértékben hátráltatta a nyugati utazások lehetőségének megszűnése, valamint a szakfolyóiratok jelentős hiánya. A külkapcsolatok a szocialista országokra korlátozódtak. Bár a külföldi konferenciákra szinte lehetetlen volt eljutni, a hazai orvosoknak rendszeresen tartottak konferenciákat, ún. vándorgyűléseket. Más kérdés, hogy a vándorgyűlések szervezőinek élete sem volt könnyű, hiszen az ő sorsukat is nehezítette az '50-es évekre jellemző sajátos bürokrácia: a résztvevők élelmezéséhez, például, külön kérvényt kellett benyújtani a városi tanács kereskedelmi osztályához. A műszer- és vegyszerbeszerzés is hihetetlenül bürokratikus és lassú volt. Nem állt rendelkezésre elég jegyzet sem, a jegyzetek helyi sokszorosítását viszont megszüntették. A friss diplomás orvosoktól pedig megvonták a doktori cím viselését. Az egyetem először 1956-ban avatta doktorrá végzett hallgatóit, még a minisztériumi engedélyezés előtt. A forradalom után, visszamenőlegesen, a korábban diplomát szerzettek is megkapták a „dr.” címet

Bevezették a felvételi vizsgát, a származás szerinti kategorizálást, és új tárgyak kerültek a most már kötött tanmenetbe. Az előadások látogatását szigorúan ellenőrizni kellett. Új elem volt a betegágy melletti oktatás, a nyári kórházi gyakorlat, a hatodik évfolyam klinikai kórházi gyakorlata; a világnézeti tárgyak, valamint az idegen nyelvek (elsősorban az orosz) kötelező oktatása; tudományos diákkörök szervezése; kiváló előmenetelű hallgatók demonstrátori megbízása; a kollégiumi rendszer folyamatos kiépítése; a szociális juttatások kiszélesítése. A hallgatói önállóságot erősen korlátozták, az órákról hiányzókat pénzbüntetéssel, majd később a szociális juttatások csökkentésével sújtották. Bevezették a felvételi vizsgát, a származás szerinti kategorizálást, évfolyamonként hallgatói osztályokat szerveztek, melyek élére az oktatók közül osztályfőnököket állítottak. Gyakran távolítottak el hallgatókat az egyetemről fegyelmi, illetve politikai okokból (pl. kulákszármazás miatt). Egyébként 1952 nyaratól az első három évfolyamnak nyári katonai kiképzésen kellett részt vennie. Ugyancsak az évtizedre jellemző problémát jelentettek a gimnáziumi érettségivel nem rendelkező, ún. szakérettségis hallgatók.

A klinikák orvosi testületében nagy volt a fluktuáció, ezért a frissen végzetek közül meglehetősen soknak tudtak állást biztosítani. Az önállósult egyetemet az a veszély is fenyegette 1951 tavaszán, hogy megyei kórházzá degradálják. Az egyetemi tanács természetesen nem támogatta ezt a tervet, mely végül is, szerencsére, nem valósult meg. A betegápolásban komoly gondot okozott, hogy nem volt elég ágy (pl. néha két egymás mellé húzott ágyban három beteget is elhelyeztek), nem volt elég ágynemű, kevés volt a tányér és az evőeszköz. A Klinika áramát és fűtését szolgáltató gépház szénellátása is akadozott. A diákokthozban megdöbbentő állapotok uralkodtak (a diákok a padlón, sodronyokon aludtak; a helyiségeket rosszul fűtötték; fürdési lehetőség nem volt). Az orvosegyetem Högyes Endre nevének felvételével akarta megünnepelni fennállásának 40 éves jubileumát, az ünnepségen azonban a névfelvétele végül nem került sor. A vezetőoktatóknak (professzoroknak, docenseknek) rendszeres ideológiai továbbképzésen és orosz nyelvtanfolyamon kellett részt venniük. Meglehetősen groteszk érdekességet jelentett, például, hogy a régi vágású úriembernek, Loessl János sebész professzornak ilyen alkalmakkor, a prémes kabátjában, szivarral a kezében, az Internacionálét kellett énekelnie.

Az 1950-es években az orvosok – elsősorban az orvosegyetemi professzorok – megfélemlítését szolgálta az ún. „Sántha ügy”. Sántha Kálmán a Magyar Tudományos Akadémia tagja, a debreceni Idegklinika nagyhírű professzora, bátor, önálló gondolkodású személyiség volt. 1944-ben nem menekült Nyugatra, az ideiglenes Nemzetgyűlés alelnöke lett, nyilvánosan bírálta a magyar állampolgárok összeszedését és szovjet munkatáborokba történő deportálását. Amikor az ország sztálini típusú balratolódása egyre nyilvánvalóbbá vált, Sántha (1948. november végén) lemondott a Magyar Szabadságharcos Szövetség debreceni

csoportjának megyei elnöki tisztségéről. 1949-ben történt, hogy egy tudománypolitikával foglalkozó ülésen a pécsi ideggyógyász professzort, Környey Istvánt, lefasisztázták és a szemére hányták, hogy minden közleményét idegen nyelven jelenteti meg. Sántha ezt nem tűrhette, és keményen megvédte Környeyt Havas András és Madár János véleményével szemben. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy Sántha Kálmán lemondott a Magyar Tudományos Tanácsban viselt tagságáról.

A diktatórikus hatalom akkor úgy határozott, hogy a szuverén szellemű Sántha Kálmán professzor megbüntetésével példát statuál a hasonló gondolkodású egyetemi tanárok féken tartására. Erre az adott alkalmat, hogy Sántha professzor egy előadásán állítólag azt mondta: az erőltetett munkaverseny, az ún. sztahanovista mozgalom, bizonyos körülmények között árthat az egészségnek. Erről négy orvostanhallgató tett bejelentést. A dolog „komolyságát” jelzi, hogy közülük kettőnek a neve nem is szerepelt az évfolyamnévlistában. A MTA orvosi osztálya nyilvános osztályülésen vitatta meg Sántha Kálmán ügyét, majd zárt ülésen szavazást rendeltek el, és a többség azt javasolta: zárják ki Sánthát az Akadémiából. Érdemes néhányat megemlíteni azok közül, akik Sántha Kálmán ellen szóltak: Straub F. Brúnó, aki beszédében még a szélhámós Liszenko tanait is védelmébe vette. Hasonlóan negatív szerepet játszott Rusznyák István, az Akadémia elnöke és Kellner Béla. Le kell írunk azok nevét is, akik kiálltak Sántha mellett: Szentágothai János, Környey István, Kerpel-Frónius Ödön. Utóbbiak példája annak bizonyosságául szolgál, hogy a legdurvább diktatúrában is lehet tisztességesnek maradni. A MTA elnöksége megerősítette a kizárást, és ezt négy nappal később a debreceni orvosegyetemen újabb fegyelmi eljárás követte, Doleschall Frigyes miniszterhelyettes vezetésével. A fegyelmi eljárás végén eltávolították Sánthát a tanszékéről, és a balassagyarmati kórházba került. Az eljárásban sajnálatos szerepet játszott Kesztyűs Lóránd dékán is, aki azt mondta Sánthának: „Ne haragudj, én élettanász vagyok, és tudom, hogy az élet alkalmazkodás, nekem ezt meg kellett tennem”. Az akkori fejlemények ismeretében bátran kijelenthetjük, sokan, nagyon is túlzottan alkalmazkodtak. Az egész ügyre vonatkozóan Sántha Kálmán később azt mondta: az emberek nem rosszak – silányak.

Az Ideggyógyászati Tanszék élére ideiglenes vezetőt neveztek ki, és már 1953-ban megindult az egyetem részéről – elsősorban az akkori párttitkár, Fehér Ottó – kezdeményezésére Sántha Kálmán rehabilitálása. A kitartó munka eredményeként végül 1956-ban, a már súlyos beteg professzort visszahelyezték a tanszékre, de Debrecenbe már csak a koporsója érkezett meg. Időközben az MTA elnöksége nagy nehezen, Rusznyák István vezetésével, elismerte, hogy indokolatlanul zárták ki Sántha akadémikust, és a kizárást hatástalanítva visszaállították tagságát. A tudománnyal szemben is ideológiai hegemóniát érvényesítő korszakról sok mindent eláruló, rendkívül tanulságos történet részleteiben is megismerhető a Sántha Kálmán életéről szóló, a felesége által írt könyvből. Sántha professzor teljes körű, egyetemi rehabilitációjára, melyet korai halála

miatt nem érhetett meg, 1993-ban került sor. Az akkori egyetemi vezetés rehabilitálta mindazokat, akikkel szemben az ötvenes években törvénytelenséget követtek el, és emléküik tiszteletére rehabilitációs emlékérmeket is alapított.

1949. október 31-én új akadémiai alapszabályt fogadtak el az 1949. évi XXVII. törvénycikket. Megváltoztatták az Akadémia belső felépítését: agrártudományok, biológiai és orvostudományok, műszaki és kémiai tudományok osztályait állították fel. Az orvosi osztály tagjai, néhány pártdelegálttól eltekintve, a kor nemzetközileg is elismert tudósai voltak. Megszervezték az akadémiai kutatóintézetek hálózatát. Szovjet mintára létrehozták a Tudományos Minősítő Bizottságot. Az 1953-as akadémiai főtitkári beszámoló szerint: "a tudományos munkára hivatott kádereket aspirantúrára kellett küldeni az MTA útmutatása szerint. Ebben nagy szerepük van az egyetemi pártbizottságoknak. A pártbizottság segítő munkája jól látszik a Debreceni Orvostudományi Egyetemen, itt volt a legtöbb aspiráns. Az aspirantúra felvételi vizsgája: szakmai tárgy és marxizmus-leninizmus". 1955-ig 759-en kaptak kandidátusi és 261-en doktori fokozatot.

1949-ben megalakult a Magyar Tudományos Tanács. Rusznyák István, az Akadémia elnöke, 1955-ös elnöki beszámolójában megállapítja, hogy az Akadémia megújulásának és eredményeinek alapját a Szovjetunióknak a faszizmus fölött aratott világtörténelmi győzelme és hazánknak nyújtott mindenoldalú állandó segítsége rakta le (*Tudományos Értesítő*, 1955). A Biológiai és Orvosi Tudományok Osztálya tudományos ülésén jelenti be Törő Imre akadémikus egy új sejtosztódási forma felismerését: az új sejt magja az anyasejt protoplazmájában, de annak magjától függetlenül alakul ki (ennek képtelensége e helyütt nem szorul magyarázatra). Ezért 1952-ben Kossuth-díjat kapott. Lepasinszkája tanait próbálta igazolni, akinek állítása szerint lehetséges élettelen anyagból élő sejt keletkezése. Lepasinszkája szélhámós kísérleteit hazájában is többen cáfolták, de Sztálin idejében a legmagasabb kitüntetésekkel is jutalmazták.

A dogmatizmus évtizedekre visszavetette a szovjet biológiát, de nálunk is jelentős károkat okozott, éppen akkor, amikor a genetika ugrásszerű fejlődésnek indult Nyugaton. Hasonlóan tudománytalan nézeteket hangoztatott Fedoszejev szovjet filozófus a Magyar Tudományos Akadémián tartott előadásában, amikor azt mondta: „a szocialista társadalom új, magas erkölcsi színvonalon álló embert hozott létre” – erről a „magas színvonalról” a magyar nép 1945-ben maga is meggyőződhetett. A kor szellemét hűen tükrözi Jánossy Lajos akadémikus 1953. évi közgyűlésén mondott beszéde: 1) a burzsoá országok tudományos dolgozói egyáltalán nem mondhatják el magukról, hogy biztosítva van a munka, a tisztességes emberhez méltó életkörülmények, a fejlődés; 2) Sztálin számunkra, tudományos dolgozók számára, örök példakép kell, hogy legyen. Ha a tudományt Sztálin szellemében fejlesztjük tovább a magunk területén, az ő ügyének leszünk folytatói, neki állítunk örök emléket. (Ez utóbbi, a korszakra olyannyira jellemző, talpnyaló szöveget Sztálin halálára mondta).

Ma már hasonlóan megmosolyogtató Rusznyák István 1953. évi MTA elnöki beszámolója, mely szerint a 20. század két legnagyobb alkotó lángelméjének (Lenin és Sztálin) egész életműve nagy figyelmet szentelt a haladó tudomány kifejlesztésének, megjelölve annak helyét a szocializmus és kommunizmus építésében (*Tudományos Értesítő*, 1953). Megjegyzem, hogy Rusznyák István elnök általában hasonló szellemű beszédeket tartott. 1957-ben is azt mondta: a Szovjetunió és a többi baráti ország testvérisége tette lehetővé az ellenforradalom leverését; Marx és Lenin eszméi realitássá váltak, és ők vezetik szocializmust építő társadalmunkban a gazdasági, politikai és tudományos életet (*Tudományos Értesítő*, 1957). A tudományos élet fokozatos változását jelzi, hogy az 1956-os MTA Nagygyűlésen Soó Rezső akadémikus már arról beszélt, hogy az ellenőrző vizsgálatok sem Liszenko, sem Lepasinszkája eredményeit nem igazolták. A valamelyest javuló nemzetközi kapcsolatokra utal, hogy 1954-ben már 112 kutató utazott ki a Szovjetunióba és a környező szocialista országokba.

Az '50-es években adományozott orvosi Kossuth-díjasokat tekintve azt találjuk, hogy nagyjából a megfelelő szakemberek kapták ezt a kitüntetést. Pl. Baló József és Banga Ilona, Hetényi Géza, Jancsó Miklós, Lissák Kálmán, Rauss Károly, Kulin László és mások. Az orvostudományi kutatásokon belül kiemelendő volt (egy 1956-os beszámoló alapján): a fekélybetegség, a magas vérnyomás, a felsőbb idegműködés kutatása, a fehérje-izomkutatás, a nyirokkutatás, a csecsemőkori sorvadás kutatása, a gyógyszer- és antibiotikum-kutatás, a víruskutatás, a vérhas elleni oltóanyag kutatása, radioaktív izotópok alkalmazása (a méhnyakrák kezelése, a pajzsmirigy-diagnosztika). A debreceni kutatók is kivették részüket ebből a munkából, és különösen élen jártak az antibiotikum-kutatásban. 1954-ben már szervezés alatt állt a Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet. Külön tanulmányt érdemelne a biológiai tudomány helyzete az MTA-n. 1952-ben önálló osztályt képez, 1953-ban részben az orvosi, részben az agrártudományi osztályhoz csatolták, majd 1955-ben megalakult a biológiai csoport, 21 taggal.

1956-ban már többen felvetik a kutatásokat nehezítő bürokratikus akadályokat, megindul a dogmatizmustól mentes genetikai kutatás: létrejön az MTA Genetikai Intézete. A diktatúra rendkívül nehéz körülményei között is voltak, akik nagyfokú leleményességgel művelték a tudományt. Erre Takátsy Gyula, az Országos Közegészségügyi Intézet influenza vírus laboratóriumának vezetője a legjobb példa. Őt a hemagglutinációhoz szükséges üvegcsövek beszerzési nehézsége készítette arra, hogy plexi lemezekbe lyukakat fúrjon, ilyen módon alakítva ki a Takátsy-féle mikrotitrátort. Ez a lemez lett az alapja minden mai korszerű mikromódszernek, így az ELISA-eljárásnak is. Eljárását nem védte nemzetközi szabadalom, azt tehát külföldön szépen lemásolták; ha külföldön dolgozza ki ezt a módszert, világhírű és dúsgazdag ember lett volna belőle.

Engedtessek meg, hogy egy főhajtással zárjam beszámolómat: emlékezzünk az egészségügy azon hőseire, akik az '56-os forradalom és szabadságharcban helytálltak, életük kockáztatásával mentették és ellátták a sebesülteket. Örök hálával tartozunk nekik.

Irodalom:

- Bezerédyné Hertelendy Magdolna, Hencz Aurél, Zalányi Sámuel: *Évszázados küzdelem hazánk egészségügyéért*. Budapest, 1967
- Orosz István, Ifj. Barta János (szerk.): *A Debreceni Egyetem története 1912–2012*. Debrecen, 2012
- Majerszky Klára: *Dr. Sántha Kálmán (1903–1956)*. Debreceni Orvostudományi Egyetem, 1995
- Sinkovics József: *Szérumszerencsétlenség 1950 – Emlékirat*. Orvostörténeti közlemények 166–169, 77–106. oldal, 1999
- Alberth Béla, Zajác Magdolna: *A Debreceni Szemklinika története 1921–1996*. Debrecen, 1996
- Szállási Árpád: *Azok az ötvenes évek avagy egy évfolyam kórtana, DOTE 1950–1956*. Debrecen, 2000
- A Tudományos Értesítő 1950–1957-es évfolyamai*